

„ראש־המשלה האמיתי“ מכנים את היועץ־המשפטי, הפרופסור אהרון ברק, שכאשר חדל השילטון לתפקד, מילא את החלל הריק והפך את החוק לגורם שילטוני

שילטונו של ראש־המשלה באותן שנים, דויד בן־גוריון. בשורה של פעולות, הצעות חוק ועצות מישפטיות, הטביע חיים כהן את חותמו על המדינה כולה, כאשר ייצג את תהליך חיסולן ההדרגתי של זכויות האדם במערכת החוק הישראלית.

שיחזור הרברים כיום מזכיר מאור רעות שהתרחשו באיזה ארכיפלג דמוקרטי־עממי. תוך שנה אחת נקט או היועץ־המשפטי בצעדים, שכיום בלתי מתקבל על הדעת שהם התרחשו במדינה כמו מדינת־ישראל. היה זה בשנת השיא לפעילותו — 1952.

היועץ־המשפטי לממשלה, חיים הרמן כהן, הורה או לבית־המשפט לבטל קובלנה שהגיש אזרח פרטי נגד ראש־עיר איש מפא"י שהודה בפומבי כי חיפה על זיוף מיסמכים כספיים; הטיל איסור על מישפט הנאשמים בהטמנת מכשירי ההאזנה בי־משרדו של מנהיג מפ"ם מאיר יערי; הכין את הצעת־החוק לעבירות נגד המדינה, שנתנה גושפנקא ישראלית מקורית לחוקי הדיכוי של השילטון הבריטי ועוררה סערה ציבורית אדירה; הורה על סגירת עתון בשל קאריקטורה מעליבה שהתפרסמה בו

הנכבדים עוד בטרם יספיק בית־המשפט העליון לדון בבקשתם של השניים. לפרופסור אהרון ברק לא ניתנה שהות מספקת כדי לשקול את הבקשה. הוא היה צריך להכריע במקום. הוא העניק לרמטכ"ל את האישור המבוקש. כאשר נודע על כך עמד היועץ־המשפטי, שרק חודשים ספורים קודם לכן היתמנה לתפקידו הבכיר, במרכזה של ביקורת ציבורית צולבת. משרטונים ואנשי־ציבור ביקרו אותו על ההחלטה שהיה עימה משום ביזיון בית־המשפט העליון.

באותה תקופה נראה היה שאהרון ברק בן ה־39, שלמרות שלא היה מוכר לציבור הרחב כבר היה ידוע בחוגי המישפט כי עילוי מישפטי, עלול ללכת בתלם של אלה שקדמו לו בתפקיד. נדמה היה שהוא ימשיך בדרכם של היועצים־המשפטיים שקדמו לו ושפירשו את משמעות תפקיד היועץ־המשפטי לממשלה כמכשיר־עזר מישפטי בידיו של השילטון וכאמצעי ל־ניצול החוק בידי השררה כנגד האזרח.

מי שטבע תבנית זו לתפקיד, היה חיים כהן, כיום אחד משופטי בית־המשפט העליון. כהן היה היועץ המישפטי השני ל־ממשלה (קדם לו בתפקיד יעקב שמשון

ברק מכה בשורה

נגד שר־חץ זר; אישר הפעלת חוקי־חירום, צווים צבאיים ופקודות מושלים וכן הגליית אזרחים למקומות נידחים, ללא אמצעי פרנסה, משום שהשמיצו קריאות־גנאי כלפי המדינה.

לא היו אלה יוזמות פרטיות של היועץ־המשפטי. הוא היה מכשיר של דיכוי ה־אזרח בידי השררה, תהליך שהתגבש בי־שנותיה הראשונות של המדינה כאשר דויד בן־גוריון והצעירים שהקיפו אותו חתרו לקראת שילטון סמדי־דיקטטורי.

מאז חלו תמורות ושינויים רבים במדינה ובתפיסת מהותו של החוק בה. אולם תוכן תפקידו של היועץ־המשפטי כימעט ולא השתנה. דימויו בעיני הציבור נשאר תמיד כזה שנועד להגן על השילטון ולסייע לנצל את החוק והמישפט בצורה היעילה ביותר למטרותיו.

די לציין כיצד נהג היועץ־המשפטי שי־קדם לברק, מאיר שמגר, כיום שופט־עליון, כדי להמחיש עובדה זו. בתקופת כהונתו של שמגר כיועץ־המשפטי נחשפו עבירות החוק של שר־הביטחון משה דיין בפרשיות העתיקות. שמגר לא רק שלא נקף אצבע כדי לפתוח בחקירה נגד דיין ביוממו, אלא שפעל כמיטב יכולתו כדי לחלק את דיין ממצבים בלתי נעימים בעקבות הקוב־לנות שהוגשו נגדו ביומה פרטית.

האישור שנתן פרופסור אהרון ברק ל־גירוש הנכבדים הערבים מיהודה, על פי בקשת צה"ל ומערכת־הביטחון, העיד כי־אילו שהוא עומד להמשיך בדרכם של קודמיו, אלא שהיתה זו טעות להסיק מסקנה מוקדמת זו.

פרשת האישור לגירוש ערב הבג"ץ ה־ט' ריידה את אהרון ברק לא מעט. הוא לא היה מאושר מהתמית שנוצרה לו בעקבות הפרשה. יותר מזאת: מקורביו טענו כי חי בהרגשה שהוא הולך שולל על ידי ה־שילטון וכי הוא למד את הלכה: הוא לא יתיר עוד שימשכו אותו באף.

אין לדעת אם זאת היתה נקודת־הימפנה. על כל פנים, מאז אותה פרשה התגלה

פרופסור אהרון ברק מקבל את פרס ישראל שהוענק לו על פירושו לחוק השליחות. השופט העליון חיים כהן מעניק לו את הפרס. יש בתמונה זו משום סמליות, שכן חיים כהן, בעת שכיחן כיועץ־המשפטי הראשון של הממשלה, ייצג מגמה הפוכה לחלוטין מזו אותה מייצג כיום ברק. כהן הפעיל את השררה כנגד האזרח, בעוד שברק מפעיל את החוק נגד השררה.

שפירא, לימים שר־המישפט (סטים) וכיהן בי־תפקיד זה במשך עשר שנים רצופות. בין השנים 1960—1950, כהן, שכשופט התגלה כדמות ליברלית הומאנית ורחבת־אופקים, הפך בשעתו את תפקיד היועץ־המשפטי לממשלה למכשיר בידי המנגנון הדורס, כפי שהיה קיום בשנותיה הראשונות של המדינה.

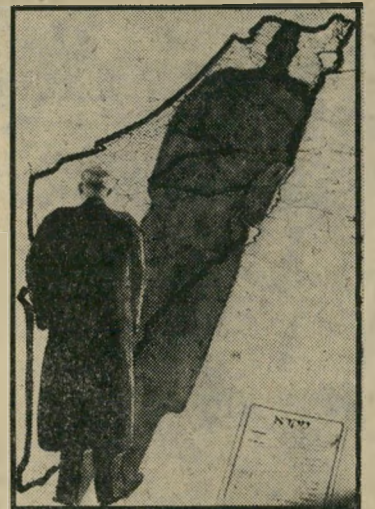
היה זה תפקיד פוליטי מובהק, שנועד לבסס את שילטונה של מפא"י ובעיקר את

כי יוכלו להשפיע על תוצאות הבחירות וביקשו לגרש שני נכבדים שלא גראו להם, כיוון שהיו מראשי המסיתים נגד הכיבוש.

לשניים נודע בעוד מועד על צורה־גירוש העומד להיות מוצא נגדם. הם פנו לבג"ץ, ביקשו לעכב את ביצוע הגירוש עד שי־בית־המשפט ישמע את נימוקי מערכת־הביטחון לגירושם. היה דרוש אישור של היועץ־המשפטי לממשלה לגרש את שני

ה טלפון צילצל בבית־החולים המרכזי בנגב. על הקו היתה לישיבת הרמטכ"ל. מהלישכה ביקשו לאתר את היועץ־המשפטי לממשלה, הפרופסור אהרון ברק, ששהה אותו יום בבית־החולים. לבסוף, כשאתרו אותו, שוחח ברק במכשיר הטלפון הציבורי שבבית־החולים עם הרמטכ"ל.

רבי־אלוף מרדכי ("מוטה") גור ביקש אישית מברק לאשר החלטה של הממשל הצבאי ביהודה ובשומרון לגרש שני נכ־בדים מיהודה. בטענה שהם מהווים סכנה לבטחון־המדינה. היה זה לפני כשנה, ערב הבחירות המוניציפאליות ביהודה ובשומרון, כששילטונות צה"ל עדיין סברו

הצל כך נראתה דמותו של היועץ המישפטי חיים כהן לפני 24 שנים, בעת שהציע את הצעת החוק הדר־גונית לביטחון המדינה: דמות שהטילה את צילה ואת צל השררה על המדינה.